

Henk Vermande, *De chemist. De geschiedenis van een verdwenen beroepsgroep, 1600-1820* (Hilversum: Verloren, 2021, 664 pp., ISBN 9789087049683).

Voor wie ze zich herinnert hebben verdwenen beroepen, zoals de melkman, iets nostalgisch. Verdwenen en vergeten beroepsgroepen hebben helaas minder aantrekkingskracht. Geen wonder dat een oproep uit 1989 van chemiehistoricus Ernst Homburg voor meer informatie over de ‘chemist’ tot weinig reacties leidde. Dat er dertig jaar later toch nog een proefschrift over deze beroepsgroep is verschenen, is te danken aan het feit dat de auteur, Henk Vermande, er toevallig via een oud familiewapen een connectie mee heeft. Onder Homburgs begeleiding groeide wat als Vermandes ‘hobby’ begon uit tot een wetenschapshistorische studie.

De chemist is een sterk empirische dissertatie. Het boek, dat maar liefst 664 pagina’s telt, bestaat uit twee delen van ongeveer gelijke lengte: een chronologische beschrijving van de opkomst en ondergang van de chemist als beroepsgroep in Nederland en een reeks bijlagen. Het chronologische deel begint in het midden van de zeventiende eeuw, toen de chemist opkwam uit de destillatienijverheid en zich toelede op de productie en levering van chemicaliën voor apothekers en consumenten. In de achttiende eeuw profiteerde deze beroepsgroep van toenemende consumptie van chemische geneesmiddelen. Apothekers konden of wilden deze niet zelf produceren. In de periode van de Bataafse Republiek (1795-1806) en het Koninkrijk Holland (1806-1810) werd de positie van chemisten ten opzichte van apothekers verder versterkt door de afschaffing van de gilden en de invoering van het patentrecht. De zelfstandige en ongediplomeerde chemisten profiteerden van deze liberale wetgeving. Tijdens de Franse periode (1811-1813) zien we juist het omgekeerde proces. Er kwamen nieuwe wetten die de opleiding van apothekers en drogisten reguleerden. Voor chemisten was echter niets geregeld omdat het beroep niet bestond in Frankrijk. De enige mogelijkheid voor de chemist om professioneel actief te blijven was om apotheker te worden (en aan de bijbehorende regels te voldoen). In de loop van de negentiende eeuw gingen farmaceutische opleidingen meer aandacht aan chemie besteden, wat apothekers in staat stelde hun eigen chemische geneesmiddelen te produceren. Bovendien werden chemicaliën in toenemende mate fabrieksmatig geproduceerd. Daarmee was de chemist overbodig geworden.

Het deel met bijlagen (zes in totaal) geeft een beeld van de empirische basis van Vermandes werk. De tweede bijlage alleen al beslaat meer dan tweehonderd pagina’s met korte biografieën van alle door Vermande geïdentificeerde chemisten. Hoewel de collectie biografieën op de eerste plaats

over mannen gaat (zo is de lijst samengesteld), geven de korte verhalen steeds blijk van vrouwelijke participatie. De details hebben soms iets ontroerends. Het is bijvoorbeeld treffend dat Sara Koster (1760-1820) zich chemist bleef noemen, ook nadat het beroep effectief was afgeschaft. Als bron van informatie is het deel met bijlagen minstens net zo rijk als het chronologische deel. Samen maken ze *De chemist* een waardevol naslagwerk.

Is het boek ook theoretisch gezien interessant? Vermande hanteert een drietal theoretische en methodologische kaders. Om aan te geven wat hij verstaat onder beroepsvorming, doet hij een beroep op Karl Büchers klassieke werk *Die Entstehung der Volkswirtschaft* (1893) over arbeidsdeling. Om uit zijn collectie individuele biografieën meer algemene kenmerken te destilleren maakt hij gebruik van de ‘prosopografische methode’, onder verwijzing naar D.J. Roorda (1979) – in dit tijdschrift. En om de relatie tussen chemisten en onder andere de apothekers te duiden, hanteert hij het veelgebruikte begrip ‘boundary-work’, in 1983 gemunt door de Amerikaanse socioloog Thomas Gieryn. De jaartallen zeggen genoeg: theoretisch vernieuwend is *De chemist* niet. Maar zoals gezegd is dit vooral een sterk empirisch werk. Dankzij Vermandes grondige studie zijn de chemisten voorlopig voor de vergetelheid behoed.

Daan Wegener, Universiteit Utrecht